

Durđica Cvitanović

Institut za povijesne znanosti Sveučilišta u Zagrebu
 Odjel za povijest umjetnosti
 (vanjski suradnik)

Izvorni znanstveni rad
 predan 16. 10. 1990.

Župna crkva Svih svetih i prepoštova kurija u Sesvetama

Sažetak

Sesvete, nadomak Zagreba, srednjovjekovni su crkveni lokalitet osnovan na imanju zagrebačkog Kaptola na raskršću vrlo starih cesta, koje u baroknom razdoblju postaju čvorište najvažnijih putova prema Slavoniji i Varaždinu te Srednjoj Evropi. Do danas su te jake prometnice razlog razvoja mjesta u neposrednoj blizini Zagreba.

Identitet naselja ovisi o njegovim povijesnim građevinama, župnoj crkvi i nekad kaptolskoj kuriji prepoznata zagrebačke stolne crkve. Spominje se 1334, ali je stara gotička crkva zamijenjena vrlo rijetkim primjerom građevine centralnog tipa u Hrvatskoj s elipsoidnim tlocrtom. Također se njeno pročelje ubraja među svega nekoliko crkava koje imaju dva zvonika.

Provedbeni urbanistički plan Sesveta uvažio je studiju Odjela za povijest umjetnosti te je u središtu mjesta istaknuo spomenike kulture, pa je Općina sudjelovala u obnovi crkve i potpomogla istraživanje zidnih slika u njenoj unutrašnjosti, a kaptolskoj kuriji dala je kulturni sadržaj.

Crkva Svih svetih građena je 1766–1773. pod patronatom zagrebačkog Kaptola. U opremanju crkve bio je najzaslužniji kanonik Franjo Popović. Također i za gradnju kurije, koja je zamijenila drveni kaštel. Kurija spada među monumentalne primjere stambenih objekata crkvenih prelata i župnika. Zidana je za uredovne i gospodarske prostorije imanja te stan prelata na katu. Pročelje izvedeno u klasicističkom stilu prošireno je baroknim portalima s obiju strana. Dovršena je 1784. godine, koja je uklesana u ključni kamen klasicističkog okvira glavnog ulaza. Pretpostavlja se da ju je gradio tada vodeći zagrebački graditelj Ivan Eyther, koji je u to vrijeme projektirao i gradio najveće javne objekte u Zagrebu, bolnicu s kapelicom na Harmici i školu u Opatičkoj ulici u Gornjem gradu (danas Muzej grada Zagreba).

U urbanističkom planu i prostornom razvoju Sesveta istaknuto mjesto imaju dva spomenika kulture baroknog razdoblja, po kojima se identificira najuže središte mjesta. To su župna crkva Svih svetih i bivša kurija prepošta zagrebačkog Kaptola, danas u vlasništvu općine.

Župna crkva Svih svetih rijedak je primjer centralnog tipa arhitekture, a na području Hrvatske sačuvane su svega tri crkve elipsoidnog tlocrta. Osim sesvetske župne crkve to su monumentalna župna crkva u Selima kod Siska i omanja župna crkva u Vivodini u Žumberku.

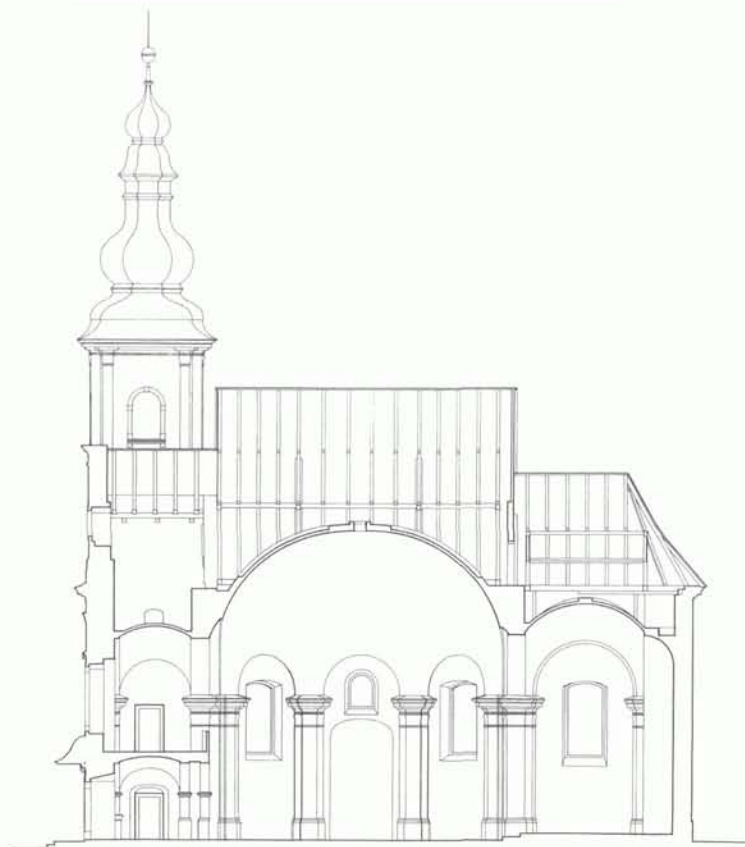
Bivša kaptolska kanonička kurija spada među najbolje primjere profane stambene arhitekture baroknog razdoblja, te se po vrijednosti može mjeriti s kaptolskim kurijama u Zagrebu, a građena je za prepošta zagrebačke katedrale.

Oba su spomenika u urbanističkom planu Sesveta dobila osmišljenu ulogu u oblikovanju najužega kulturnog i upravnog središta povećanoga grada. Svjedoci su povijesnog razvoja naselja. Sesvete se nisu kao većina naših pokrajinskih središta razvile zahvaljujući privilegiju trgovišta, nego u ovisnosti o feudalnome gospodarstvu na posjedu Kaptola zagrebačke katedrale. Sesvete su bile središte posjeda gdje je Kaptol imao »Granarium« i ostale gospodarske zgrade. Na raskršću prastarih magistralnih cesta Kaptol je osnovao župno središte. Spominje se da je najstarija župna crkva bila locirana uz glavnu cestu već 1334. – »ecclesia sanctorum omnium circa magnam viam«. Podignuta je tada na najpovoljnijem mjestu, na obronku nad cestom koja je spajala i do danas spaja Zagreb sa Sesvetama. Istu je cestu 1755. popravljao plemićki sudac Josip Šikuten jer se očekivao dolazak kraljice Marije Terezije varaždinskom cestom. O tome u *Annuama* piše Baltazar Krčelić. Na tom prometnom čvorištu danas su spomenuti povijesni spomenici zaštićeni zelenilom, a centar preopterećen prometom očekuje gradnju zaobilaznice.

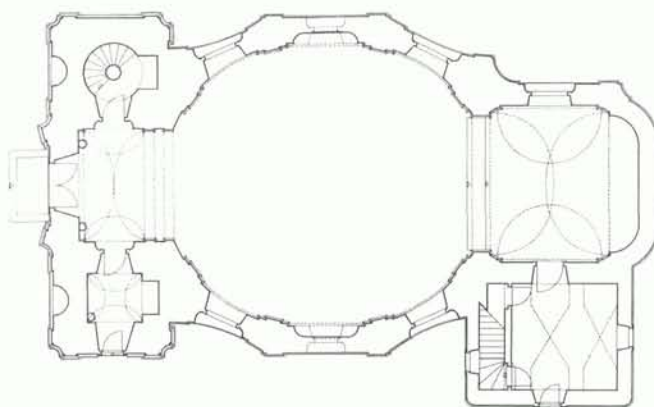
U doba ekonomskog procvata, nakon turskih ratova u XVII. i XVIII. stoljeću, za razvoj mjesta bile su važne promjene koje su nastale gradnjom nove crkve i kurije. Ti se događaji mogu pratiti izvorima u protokolima kanonskih vizitacija sačuvanih u Arhivu zagrebačke nadbiskupije kronološkim redom od 1622. do 1820, a za noviju povijest u *Liber Memorabilium Parochiae Sesvetensis inchoatis anno 1851*. u arhivu rimokatoličke župe u Sesvetama. Iz izvora saznajemo da je stari naziv lokaliteta »Mindszent«, kada se u XV. stoljeću spominju crkva i groblje, nastao zacijelo pod mađarskim utjecajem. Iz tog je vremena pronađen ulomak nadgrobno spomenika u gotičkom stilu, koji se nalazi u Povijesnom muzeju Hrvatske. Crkva je 1622. bila ruševna, bez krova, pa su je župljani temeljito popravili 1642. Opis te starije crkve ponavlja se u više navrata. Bila je to sve do 1750. jednobrodna crkva sa svodenim svetištem, lađom pod drvenim kasetiranim stropom, a pred pročeljem se nalazio zvonik. Odluka da se gradi nova crkva za župnika Marka Radovića ostvarila se 1765, a prema zapisu arhidakona Franje Popovića, u to vrijeme vizitatora, crkva je građena 1766. Bila je dovršena 1773, dakle za sedam godina. U to je vrijeme bila dovršena elipsoidna crkva u Selima kod Siska (1759–1765). Te dvije po tlocrtnoj dispoziciji tipološki slične crkve ipak su svaka za sebe jedinstveni primjeri u sakralnoj arhitekturi Hrvatske. Crkva u Selima stilski je rokoko-crkva bečke provenijencije i njezina se pojava ne može drukčije protumačiti, dok je crkva u Sesvetama sa svoja dva zvonika barokna crkva u prostornom rješenju i po stilskom načinu rješenja pročelja. Slični skupini sakralne arhitekture XVIII. stoljeća u Moravskoj, Češkoj, Bavarskoj i Štajerskoj. Znatno se razlikuje od elipsoidne crkve štajerskog podrijetla u Vivodini, dovršene 1754. Crkva u Sesvetama spada u radove iz kruga če-

Sesvete, župna crkva Svih svetih (foto: Mirjana Braun)
Sesvete, parish church of All Saints (Photo: Mirjana Braun)

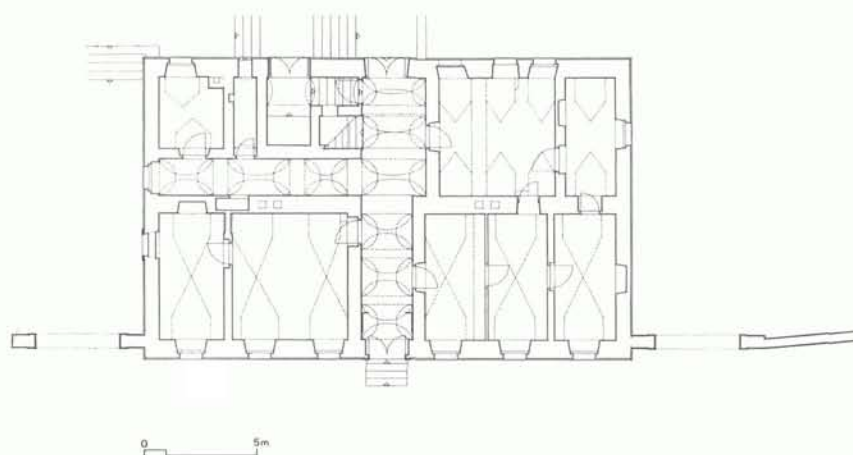
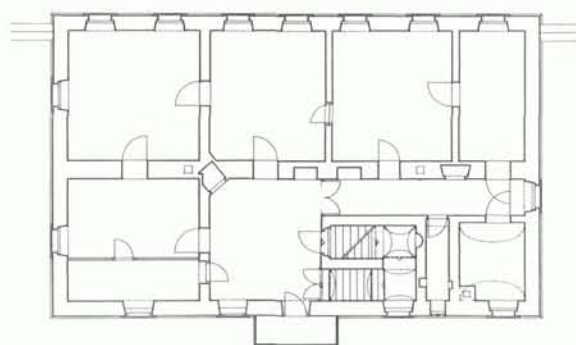
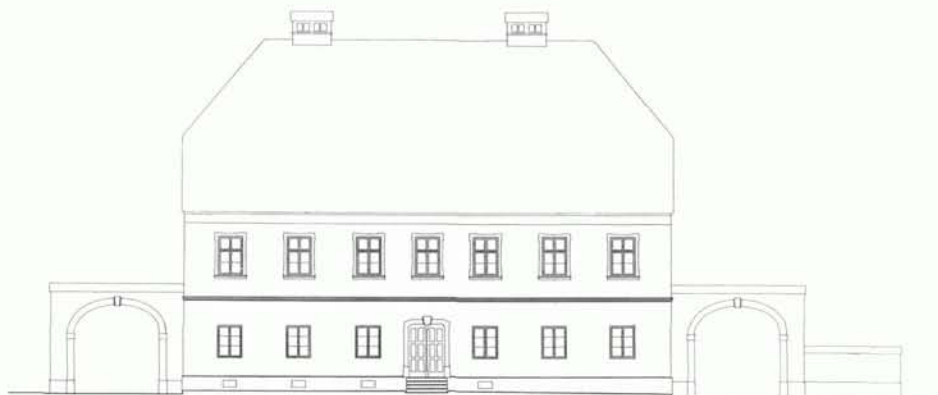

0 5m

0 5m

Sesvete, župna crkva Svih svetih, a) uzdužni presjek b) tlocrt (arhitektonski snimak Davorin Stepinac)
 Sesvete, parish church of All Saints, a) longitudinal section b) ground-plan (Davorin Stepinac)

Sesvete, bivša kurija zagrebačkog Kaptola, a) sjeverna fasada (pročelje), b) tlocrt I. kata, c) tlocrt prizemlja (arhitektonski snimak: Davorin Stepinac)
 Sesvete, former Zagreb Chapter court, a) north facade (front), b) ground-plan of the first floor, c) ground-plan (Davorin Stepinac)

Sesvete, bivša kurija zagrebačkog Kaptola, a) poprečni presjek, b) južna fasada (začelje) (arhitektonski snimak: Davorin Stepinac)
 Sesvete, former Zagreb Chapter court, a) cross-section, b) south facade (back) (Davorin Stepinac)

ških graditelja sljedbenika obitelji Dientzenhofer. To je moguće, budući da je investitor, patron gradnje, bio zagrebački Kaptol.

Elipsoidni prostor lađe raščlanjen je plitko potisnutim bočnim kapelama, koje oblikuju vanjštinu crkve, njena meko plastički razvedena bočna pročelja. Zidna je masa raščlanjena plitkim pilastrima. Konstrukcija krovišta prilagođena je obliku lađe, pa se dvoslivno krovište meko spušta nad izbočenim zidovima. Pandantivna elipsoidna kupola nad lađom naglašava prostornu jezgru, a bočni su oltari naslikani u plitkim kapelama. Na svetištu se ističe dvostruki slavluk, koji ga razdvaja od dominantnog prostora lađe. Svetište je svodeno plitkom kupolom. Budući da je svetište niže, ono je pod posebnim dvoslivnim krovom koje se spušta nad sakristiju. Na pjevalištu se ponavlja nešto uži dvostruki slavluk, a ispod razmaknutog luka empore orgulja nalazi se predvorje iz kojeg se prilazi na pjevališta i zvonike.

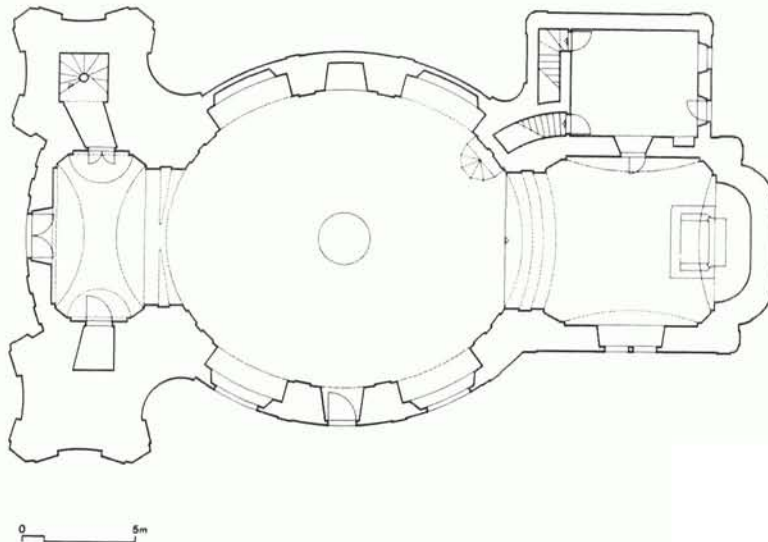
Crkva nije uobičajeno orijentirana, već je pročeljem okrenuta prema cesti sa svoja dva snažna zvonika i djeluje reprezentativno, barokno. Pročelje je podijeljeno u tri zone, s naglašenom nižom srednjom plohom, koja završava polukružnim zabatom. Tu središnju plohu rube pojačani kosi pilastri, zbog kojih se stječe dojam jače plastičke raščlanjenosti. Središnju os naglašava portal s prozorom pjevališta. Profilirani pilastri rube bridove zvonika, a time su vertikalni elementi raščlanjavanja jače naglašeni, premda ih prekidaju snažni horizontalni profilirani vijenci koji dijele pročelje na katove. Snažan je završni vijenac koji razgraničuje donju zonu pročelja od zabatne zone i gornjih katova zvonika. Nad vitkim visokim lukovicama na zvoncima ponavljaju se isti motivi manjih lukovica s jabukom i križem. Teška barokno raščlanjena fasada s vrlo malo dekorativnih detalja, ali bogato raščlanjena, omeđena zvoncima sa spomenutim elegantnim lukovicama, dominira također zahvaljujući položaju na krajnjim obroncima Zagrebačke gore koji dopiru do ceste, na valovitom reljefu na najvišoj koti Sesveta nad raskršćem koje je do danas istočno prometno čvorište Zagreba. Ta cesta spaja Zagreb s Varaždinom i Srednjom Evro-

pom, preko Koprivnice s Podravinom i preko Bjelovara s Osijekom i Slavonijom i, dakako, sa Siskom. Zbog te situacije koja traje od srednjeg vijeka spomenici Sesveta, crkva i kurija, važni su spomenici na prostoru Hrvatske u kontaktnoj zoni sa Zagrebom. Veoma su uočljivi i o njima ovisi identitet jezgre Sesveta, danas povećanog naselja zbog izgradnje nove stambene arhitekture i zgrada javnih sadržaja. Da nema tih spomenika, Sesvete bi se smatrale predgrađem Zagreba. Okružene pojaskom zelenila hortikulturno sredenog, bez obzira na prometnicu zaštićene su i prisutne u središtu mjesta.

Unutrašnjost crkve dobro je osvijetljena. Svjetlo dopire kroz visoke prozore i lunetu. Od stare opreme sačuvane su rokoko-propovjedaonica, krstionica i ispovjedaonica. Otkrivene su zidne slike koje pripadaju izvornoj opremi, vremenu kada su se drveni oltarni retabli zamjenjivali slikama. Zidne su slike izvedene u razdoblju kada je crkvu opremao zagrebački kanonik, prepošt Franjo Popović, poslije 1770. Od crkvenog je posuda dr Andela Horvat zabilježila dva kaleža iz XVII. stoljeća, kalež, pokaznicu, pacifikal i kandilo u rokoko-stilu iz XVIII. stoljeća te misal tiskan u Padovi 1722, ukrašen bakrorezima. Nešto je crkvenog posuda bilo darovano Dijecezanskomu muzeju u Zagrebu.

Crkva u Sesvetama spada među malobrojnu skupinu sakralne arhitekture u Hrvatskoj ne samo zbog svog elipsoidnoga tolocrtnog oblika lađe već i zbog svojih baroknih zvonika. Tu skupinu čine bivša pavlinska crkva Sv. Jeronima u Štrigovi, bivša isusovačka župna crkva Sv. Mihovila u Osijeku i dvije župne crkve u neposrednoj blizini Zagreba, u Brezovici i Selima kod Siska. To su ili redovničke crkve naših najuglednijih redova u baroknom razdoblju ili crkve na bogatim posjedima Kaptola zagrebačke nadbiskupije, ili vodećega hrvatskog plemstva kao što su Draškovići na posjedu u Brezovici, investitori koji su imali kontakte sa stranim arhitektima.

Bivša kurija zagrebačkog Kaptola u Sesvetama podignuta je na mjestu drvenog kaštela koji je bio okružen gospodarskim zgradama. Osim stana za kanonika, u njemu su bili smješteni službenici imanja. Za gradnju nove kurije zaslužan je prepošt zagrebačke katedrale Franjo Popović s kaptolskim kanonici-

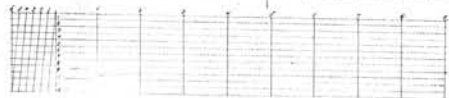
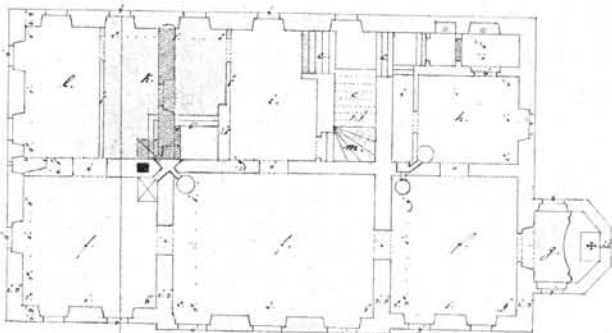
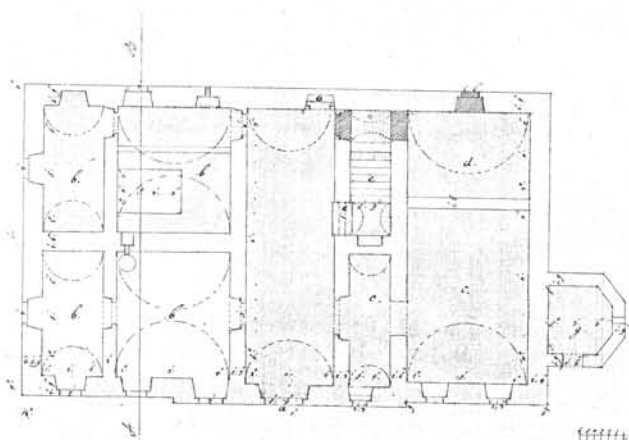
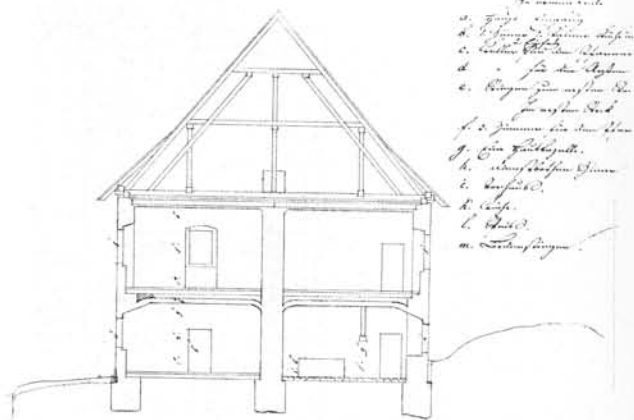
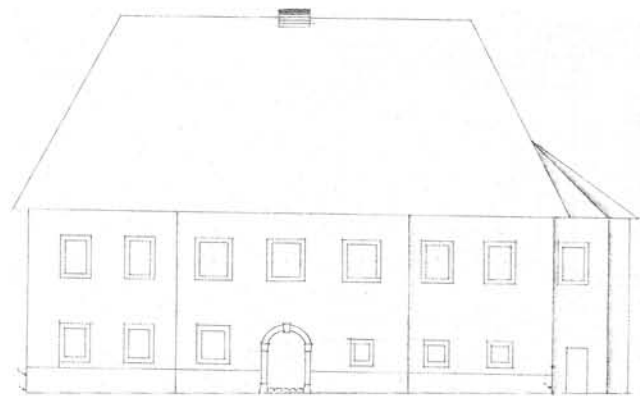

Sela kod Siska, župna crkva Sv. Marije Magdalene, tlocrt (arhitektonski snimak: Ljiljana Šepić, precrtao: Davorin Štepinac)
 Sela near Sisak, parish church of St. Mary Magdalene, ground-plan (architectural survey Ljiljana Šepić, copied by Davorin Štepinac)

ma. Kurija je dovršena 1784. i rijedak je primjer plemićkog, tj. prelatskog jednokrnljoga dvora iz razdoblja ranog klasicizma. Prelati zagrebačkog Kaptola gradili su kurije, tj. omanje dvorove ne samo u Zagrebu nego i na kaptolskim imanjima gdje su boravili povremeno ili stalno. Kurija u prijevodu s latinskog jezika ne znači ništa drugo doli plemićki dvor. Taj tip stambene arhitekture, koji je na ladanju gradilo manje plemstvo Zagorja i Turopolja, vrlo je često primjenjivan prilikom gradnji rezidencija za župnike u bogatijim župnim središtima. To su župni dvorovi »curia parochialis«, nazivani »farof«, što dolazi od »Pfarhaus«. Najveća skupina toga tipa stambene arhitekture čak i u Evropi podignuta je na zagrebačkom Kaptolu uz srednjovjekovnu kaptolsku ulicu. Današnje kurije iz baroknog razdoblja najstarije su stambeni fond povijesne jezgre Zagreba. Zagrebačke su kurije jedinstveni »cottage« kompleks baroknog naselja prelatskih dvorova koje je nastalo uz zagrebačku stolnu crkvu. Ta skupina arhitekture ujedno je primjer razvoja stambene arhitekture kroz XVII. pa do kraja XIX. stoljeća. Na ladanju na kaptolskim imanjima i u župnim središtima, kako je već spomenuto, izgrađen je velik broj te dragocjene arhitekture koja dokazuje visok domet stambene kulture u Hrvatskoj. Isprva su kurije na Kaptolu i Novoj vesi u Zagrebu, a jednako tako i na ladanju, bile od drvene građe. Manji broj takvih kurija ipak se sačuvao, a ima nekoliko lijepih i izvornih primjera. Tako se jedna između najstarijih nalazi u Zagorju u župnom središtu u Rozgi na Sutli. To je vrlo stara drvena kurija sazdana od hrastovih planjki u Jamničkoj Pisarovini. U Mariji Gorici na području Siska podzidana drvena kurija iz 1777. pred desetak je godina bila pokrivena šindrom. U Vukovini se sačuvala drvena kurija od hrastovih mosnica, koja je župno vlasništvo. Zidane kurije baroknog razdoblja zadržale su dugo tradicijski raspored prostora oko velikog predvorja s centralnom salom na katu, zvanom »palača« ili »polača«. Stubište za kat racionalno je uklopljeno. Takav raspored ima poznata turopoljska plemićka kurija Bedeković u Lomnici, koja dokazuje kako se tradicijski tip stanovanja zadržao do početka

XIX. stoljeća. To je razumljivo jer je način stanovanja u kojem je i reprezentativni dio prostora bio zadovoljavajući i vrlo udoban. U baroknom razdoblju možemo kod zidanih kurija pratiti i promjene koje su vezane uz promjene stilova u vezi s načinom življenja. Postoji razvoj te svojevrsne stambene arhitekture, premda su raspored unutrašnjeg prostora i organizacija prostora u svakom slučaju savršeno funkcionalni a stanovanje udobno.

Tako je veliku zidanu kuriju s kućnom kapelicom saziđao na svom imanju na Oštrcu u Žumberku bosanski biskup Čolnić 1752. godine.¹ Primjer je to baroknog načina stanovanja. Danas kurija služi za župni stan. Tip je ladanjskog stanovanja plemstva oko sredine XVIII. stoljeća sa širokim hodnikom po sredini, koji služi kao predvorje i razdvaja gospodarski dio od upravnog prostora u prizemlju. Na katu je velika dvorana »palača« i kućna kapelica prizidana uz predvorje, oko kojeg su na katu organizirane sobe s posebnim ulazima ali su i međusobno povezane. Vanjština je kurije posve jednostavna. Ima barokni dovratnik i godinu gradnje uklesanu u ključni kamen nadvratnika. U tom razdoblju, što dokazuju brojna istraživanja Restauratorskog zavoda Hrvatske, jedini su ukrasi bili slikani rubni kvaderi, slikani plitki razdjelni vijenci, pasci, a katkad su geometrijskim motivima bile oslikane cijele plohe zidova. Takvi su motivi pronađeni ipak na crkvama i samostanskim kompleksima i na ponekom pročelju kurije na Kaptolu u Zagrebu. U razvojnoj liniji tog tipa ladanjskog stanovanja poseban je primjer kurija u Selima kod Siska, koja je u suglasju s crkvom, luksuzan primjer stanovanja crkvenog premeta. Građena u rokoko-stilu, to je široka građevina pod četveroslivnim krovom. Jednostavne je vanjštine, s baroknim klesanim okvirom ulaza na pročelju, a uglovi građevine uvučeni su i zaobljeni. Srednji dio plohe pročelja i začelja istaknut je rizalitom. Na kraju širokog predvorja u prizemlju ugrađeno je svečano trokrako stubište za pristup na kat do prostranog svijetlog »triklinijuma«, oko kojeg su raspoređene sobe. Nije se štedilo na prostoru reprezentativnog dijela, a sobe, svijetle i udobne za

Oštrc, barokna kurija biskupa Čolnića. Arhiv Hrvatske, Zbirka mapa i planova, inv. br. 229. Officers Quartier zu Osterz. Nacrti snimljeni u 18. st. za korištenje kurije za Slunjsku regimentu (pročelje, poprečni presjek, tlocrt prizemlja, tlocrt I. kata)
Oštrc, bishop Čolnić's baroque court. Archives of Croatia, Collection of maps and plans, inventory No. 229. Officers Quartier zu Osterz. Plans were drawn in the 18th century for the use of the court for the Slunj regiment (front, cross-section, ground-plan, ground-plan of the first floor)

stanovanje, pod zrcalnim su stropovima. Predvorje i gospodarski dio stana u prizemlju svodeni su baroknim bačvastim svodovima sa susvodnicama.

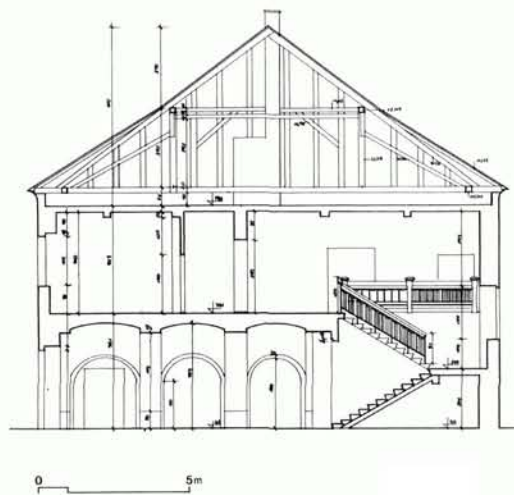
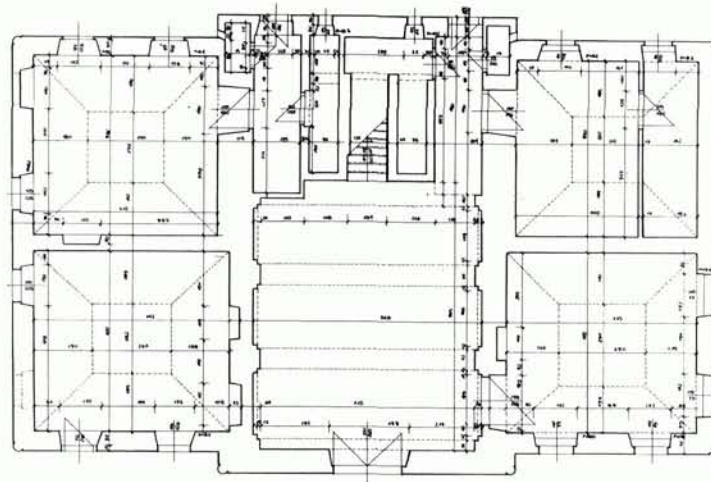
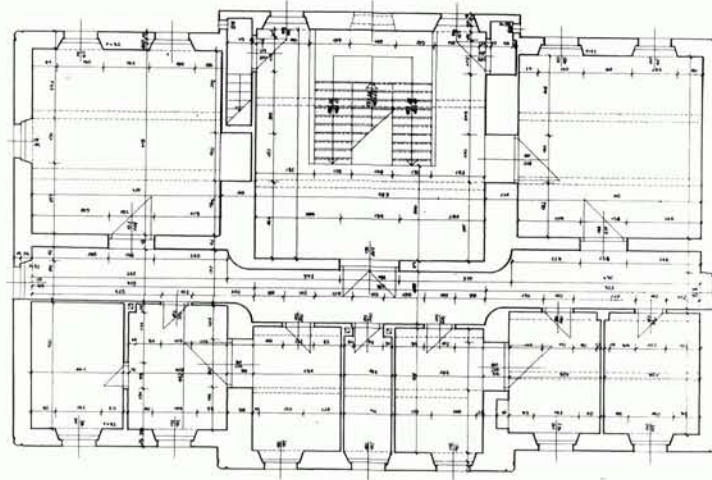
Suprotno od kurije u Selima, dovršene 1765, u Sesvetama se šteti na reprezentativnom prostoru, pa je prostorna organizacija racionalno složena. U prizemlju po sredini uži hodnik dijeli prostorije i spaja glavni ulaz s izlazom na gospodarsko dvorište. Također je gospodarski dio prizemlja još jednim uskim hodnikom odvojen od upravnih prostorija nekadašnjeg imanja. Taj hodnik ima također poseban ulaz s istočne strane zgrade. Na začelju su vanjsko stubište i ulaz za podrum. Na kat se prilazi dvokrakim stubištem, koje je uklopljeno prema začelju između oba hodnika. Sa stubišta se prilazi u predvorje, koje se produljuje u uži hodnik, a taj spaja sobe, jer svaka soba ima poseban ulaz a sve su međusobno povezane. To je petrosoban stan s predvorjem, koje ima vrata za balkon na začelju kurije. Idealan, svijetao i udoban stambeni prostor. Prizemlje i podrum svodeni su u sobama koje su orijentirane prema pročelju križno-bačvastim baroknim svodovima s lomljenim susvodnicama. To je tip svoda koji se kod nas primjenjuje od sredine XVIII. stoljeća. U gospodarskim prostorijama i podrumu to su jednostavne lomljene susvodnice. Hodnici su svodeni češkim kapama s poprugama, tipom baroknog svoda koji se kod nas primjenjuje u drugoj polovici XVIII. stoljeća.

Pročelje je lijepo u svojoj jednostavnosti, a kurija djeluje mo-

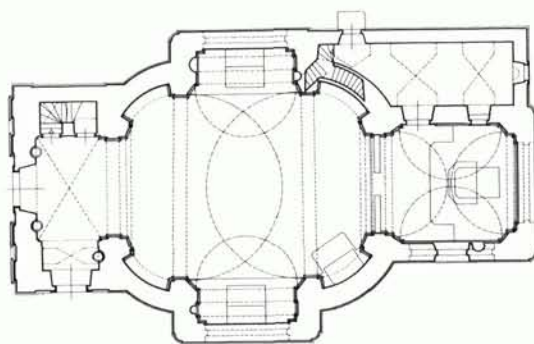
numentalno pod moćnim dvoslivnim krovom s pobočnim zidanim portalima za prolaze u nekadašnje dvorište. Orijentirana prema cesti, dugačka je sedam prozorskih osi s ulazom po sredini, ritmizirana nizom prozora uokvirenih plitkim okvirima izvedenima u žbuci. Horizontalno je razgraničena među katovima profiliranim vijencem. Glavni ulaz ima kao i istočni klasicistički jednostavno riješen okvir s ključnim kamenom u nadvratniku. U zaglavnom kamenu ulaza na pročelju je uklesana 1784. godina.

Sesvetska je kurija odvojena malim parkom od glavne prometnice. Strana nasuprot crkvi zaštićena je zelenilom i izdvojena od ostalih zgrada. Sretno odabranim sadržajem postala je kulturno središte mjesta. Prikladno je korištena i održavana, pa je i njezina arhitektonska posebnost vrlo uočljiva.

Zacijelo su graditelji naših župnih i kaptolskih kurija, s rijetkim iznimkama, bili domaći, tj. naturalizirani doseljeni graditelji u cehovskim središtima, u Zagrebu i Varaždinu, za Zagorje i okolicu Zagreba, a koji su radili i za granično područje. U posljednje vrijeme, zahvaljujući istraživanju cehovskih i drugih izvora, više saznajemo o djelovanju naših graditelja, premda se teže povezuju radovi s autorima. Ipak su neke osobe prepoznate kao vodeći graditelji. U Zagrebu je u prvoj polovici XVIII. stoljeća bio vodeći graditelj Matija Leonhardt, građanin Gradeca podrijetlom iz Beča. Gradio je javne zgrade i crkve. Gradio je franjevcima u Kotarima i Mariji Gorici, radio

Sela kod Siska, župna kurija, a) tlocrt I. kata, b) tlocrt prizemlja, c) poprečni presjek (arhitektonski snimak: Ljiljana Šepić)
Sela near Sisak, parish court, a) ground-plan of the first floor, b) ground-plan, c) cross-section (Ljiljana Šepić)

Vivodina, župna crkva Sv. Lovre, tlocrt (arhitektonski snimak: Davorin Stepinac)
 Vivodina, parish church of St. Lawrence, ground-plan (Davorin Stepinac)

ozbiljne građevinske ekspertize isusovcima u Zagrebu. Imao je razgranat posao i na granici od Kostajnice do Zrina. S njim je radio kao palir njegov brat Josip Leonhardt. Nakon njegove smrti (oko 1766) radionica prestaje djelovati.

Tih godina u Zagrebu djeluje više graditelja: Josephus Herm, koji je došao iz Halsteina u Njemačkoj; Josephus Wagner, čiji je posao nakon njegove smrti nastavio Michael Czerer sve do smrti 1782. Oko 1770. u Zagreb je stigao, došavši iz Donje Austrije, Joseph Pazelt, koji je stekao građanstvo Gradeca te je primljen u zagrebački ceh. Radio je i izvan Zagreba. Kaptol ima među svojim graditeljima Emanuela Rosenmona. U popisu 1771. spominju se brojni zidari, klesari i tesari. Zidar Antonius Rosman postao je palir i građanin Gradeca. Umro je u Zagrebu 1796.

Najjači među graditeljima i voditelj odgovornih radova u posljednja dva desetljeća XVIII. stoljeća bio je Ivan Eyther. Djeluje u Zagrebu od 1755. do 1822. Njegove je radove sistematizirala Ivy Lentić-Kugli. Taj je graditelj u Zagrebu imao radionicu u kojoj su zanat učili zidari, a koji su kasnije postali cehmeštri. Dolazili su na nauk tako rekuć iz cijele Srednje Evrope. To dokazuje da je Zagreb bio poznato graditeljsko središte. I. Eyther radio je planove za najvažnije javne zgrade u Zagrebu. Tako je u konkurenciji s komorskim arhitektom u Požunu Josephom Tallherom, koji je po dužnosti procjenjivao i ispravljao planove zagrebačkih graditelja, izveo planove i gradio bolnicu s kapelicom na Harmici. Mogao bi biti graditelj barokne crkve s klasicističkim oznakama Sv. Ivana u Novoj vesi, jer je radio na procjeni stare gotičke crkve i njezina stanja. Njegovu je radionicu nastavio voditi bratučed Juraj Eyther, koji je u Zagreb došao iz Eggenburga iz južne Moravske, otkuda potječe obitelj Eyther. Juraj Eyther bio je graditelj zagrebačkog Kaptola, a čuven kao graditelj župnih kurija. Bio je u službi biskupa Maksimilijana Vrhovca. Ipak njegova djelatnost spada u prva desetljeća XIX. stoljeća, jer se njegovo ime kao suradnika Ivana Eythera u spisima pojavljuje tek 1808. Samostalno je gradio župne kurije u Donjoj Stubici (1820) i Sesvetkom Kraljevcu (1820). Te su kurije građene u tradiciji ranog klasicizma, ali se ne mogu po kvaliteti mjeriti s kurijom u Sesvetama, koja bi se mogla pribrojiti redovima starijeg Iva-

na (Johannesa) Eythera, koji je tada izvodio najvažnije gradnje u Zagrebu. Tako je i plan školske zgrade u Opatičkoj ulici njegov rad. Značajka je njegova stila jednostavnost ranog klasicizma, naglašena funkcionalnost prostorne organizacije i harmonični arhitektonski oblici. Te karakteristike u njegovim radovima zapaža Ivy Lentić-Kugli, naglasivši da su jedini ukras njegovih zgrada jednostavni prozorski okviri i klesani kameni okviri vrata, ali Eytherova arhitektura djeluje monumentalno u masama.

U razdoblju najveće djelatnosti radionice I. Eythera biskup Maksimilijan Vrhovac za svoje je osobne potrebe zaposlio bečkoga graditelja arhitekta Josipa Reymunda, od kojeg nam je sačuvana vrtna kućica iz 1790, danas Vlaška 70, nekada u biskupovu vrtu. Mlađi su se članovi te obitelji na početku XIX. stoljeća naselili u Zagrebu. Stil tog bečkog graditelja ipak je u tradiciji baroka. Budući da je Ivan Eyther zadnjih desetljeća XVIII. stoljeća zapošljavao u svojoj radionici po 20 pomoćnika i 10 naučnika, nakon publicirane sistematizacije njegovih radova sklona sam i zbog datacije i stila pripisati lijepu kuriju u Sesvetama tomu zagrebačkom graditelju.

Bilješke

1

Kurija biskupa Čolnića u Oštrcu
Zbirka mapa i planova, inv. broj 229. Arhiv Hrvatske Nacrt izvornog stanja kurije snimljen za potrebe vojske, tj. Slunjsku regimentu. Kuriju je zaposjela vojska. U prizemlju je stan za liječnika i poslugu, a na katu je bio smješten oficir, koji je premješten u Kostanjevicu i unaprijeđen u čin kapetana. Budući da se tražio smještaj za župnika župe Oštrc, zbog kojeg se zahtijevala gradnja župnog dvora, Slunjska regimenta odlučuje stan od tri sobe na katu s kapelicom urediti za župnikov smještaj. Također je izveden plan za štalu i drvnicu za liječnika Slunjske regimente, čiji je stan ostao u prizemlju i za potrebe župnikove. Kurija je ostala u vlasništvu župe i do danas je sačuvana u izvornom stanju, premda je teško njezino uzdržavanje. Budući da spada u malobrojne spomenike kulture Žumberka, potrebna je njezina ne samo administrativna nego i stvarna zaštita.

Povijesni izvori

Sesvete su zabilježene u popisu arhidakona Ivana 1334. s crkvom Svih svetih – »ecclesia Sanctorum Omnium circa magnam viam«.

Zidana župna crkva Svih svetih (Mindszent) bila je 1622. ruševna, a godine 1642. temeljito je popravljena (**Janko Barle**, *Zagrebački arhidakonat do god. 1642*, Posebni otisak Katoličkog lista, Zagreb, 1903).

Opis crkve 1678. Zidana crkva imala je svođeno svetište i lađu pod tabulatom, drveno pjevalište, visok zidani zvonik pred pročeljem, ispod kojeg je bio glavni ulaz. Sakristija na strani evangelija do svetišta bijaše svođena, a župna kurija novopodignuta drvena građevina.

Župne podružnice bile su: Sv. Marija u Novakima, zidana s drvenim zabatnim tornjićem i predvorjem; Sveti Duh, drvena kapelica na groblju pokraj crkve (Protokoli Arch. Katedrala, br. 46/II, vis. can. 13. siječnja 1678, p. 188. Arhiv Zagrebačke nadbiskupije, u daljnjem tekstu AZN).

Župna crkva bila je srednjovjekovna građevina, što dokazuje obnova 1681. kada su proširivani prozori u svetištu (Protokoli Arh. Katedrala br. 47/III, vis. can. 1681, p. 69, AZN).

Fundamentalna vizitacija 1693. Crkva je bila jednobrodna građevina tradicionalnog tipa, s lađom pod tabulatom, četiri prozora i svođenim svetištem. Pod je bio pokriven opekom. Visok zidani zvonik nalazio se pred glavnim ulazom, a pred južnim ulazom bio je malen drveni trijem. Podružnica Sv. Marije Magdalene bila je na imanju u Novakima, a kapela Svetog Duha na groblju pokraj župne crkve (Protokol Arh. Katedrala, br. 50/VI, vis. can. 26. listopada 1693, p. 246, AZN).

Kaptolski kaštel s kućama kaptolskih službenika, gospodarske zgrade i spremišta spominju se u blizini crkve 1695. Drvena jednokatna župna kurija nalazila se uz cestu do crkve (Protokoli Arh. Katedrala, br. 51/VII, vis. can. 10. studenog, p. 436 i 440, AZN).

Župa u XVIII. stoljeću postaje sve značajnija na području katedralnog arhidakonata. Osnivaju se altarije u korist župnika. Godine 1736. zabilježene su ove altarije: kanonika Stanislava Pepelka, osnovana u XVII. stoljeću; svećenika Petra Vrbanića, osnovana 1698; kanonika Ivana Zebeca, 1729; kanonika i kustosa Nikole Bedekovića, 1733. i plemića Nikole Vidakovića, zagrebačkoga građanina (Protokoli Arh. Katedrala, br. 54/IX, vis. can. 26. ožujka 1736, p. 130, AZN).

– Godine 1765. predloženo je da se gradi nova, otmjena crkva na mjestu dotrajale i stare crkve: »Ecclesia parochialis Omnium Sanctorum in Mindszent. Anno Domini 1765, die vero 5-ta septembris visitavi hanc parochialem ecclesiam, a cuius descriptione abstineo, eo quod zelus parochi is esset, ut hac diruta, nova ex integro aeque elegantior extruatur. Caeterum in debita Munditie et necessariis ad legem ecclesiasticam provisus est apparatus« (Protokoli Arh. Katedrala, br. 60/XVI, AZN).

– 1766–1773. građena je današnja crkva zauzimanjem prepošta zagrebačkog Kaptola Franje Popovića (Protokoli Arh. Katedrala, br. 63/XIX, p. 304, AZN).

– 1773–1776. slikane su na zidovima svetišta i lađe oltarne slike koje su opisane u kanonskoj vizitaciji 1779, p. 304.

– »Pro altari maiori deservit mensa murata in sanctuario, ad quam accessus potet per duas scalas ex lapide secto, et post tergum eiusdem, qua altus et latus est paries sanctuarii, in eodem cum plurimis et diversissimis imaginibus, ut vulgo dicitur, in fresco depicta est ara Sanctorum omnium arte et coloribus dolorem factarum impensarum moventibus. Supra praefatam vero mensam est intra pictas imagines S. Petri et S. Mariae Magdaleneae tabernaculum antiquum sculptorii operis...«

– »Extra sanctuarium ad altus dextrum et in medio parietis corporis ecclesiae supra mensam muratam est etiam« in fresco *intra variis figuras, ac intra imagines SS. Apoloniae et Luciae, virginis et martyrum picta imago principalis aerae S. Catharinae virginis et martyris. Ad latus vero sinistrum in situ priori directe obverso supra similem mensam supradicto labore picta est ara Beatae Virginis Mariae immaculate conceptae cum Eiusdem imagine intra imagines SS. Ioachim et Annae...*

Napomena: Nakon otkrivanja zidnih slika od 1969–1971. datacija slikanih oltarnih retabla utvrđena je i na oltarima. – Gradnja crkve dovršena je 1773. zaslugom Kaptola i zagrebačkoga velikog prepošta Franje Popovića. Pravo patronata pripadalo je zagrebačkom Kaptolu (Protokoli Arh. Katedrala, br. 67/XXIII, 23. srpnja 1811, p. 200, AZN).

»Liber Memorabilium Parochiae Sesvetensi inchoatis anno 1851.«

– Župnu drvenu kuriju pregledao je 1893. županijski nadinžinjer Tomo pl. Kos, koji je predložio da se za pet godina kurija sruši i gradi nova kuća za župni stan. Gradnja jednokatne kuće dovršena je 1908, a radovi su povjereni građevinskim poduzetnicima »Greiner i Waring«.

– Župna crkva. Vanjski su zidovi bijeljeni 1893. Pod je potaracan keramičkim pločama 1899. Do tada je bio pokriven rimskom opekom. Slikar Marko Pervoš prekrpio je unutrašnje zidove 1990. secesijskom dekoracijom.

– Recentna obnova. Otkrivanje i restauracija zidnih slika počeli su 1969. na prijedlog župnika i vjernika. Na kraju radova sudjelovala je i Općina Sesvete. Radove je preuzelo Udruženje likovnih umjetnika Hrvatske, uz dozvolu Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture, pod paskom prof. Marije Mirković, konzervatora. Radili su akad. umjetnici: Josip Pavlović, Franjo Vimlović, Ante Alujević, Fedor Ličina, Tito Dorčić i kemijski stručnjak Stanko Cesar. Župljani su pridonijeli 32.460,00 din, a Općina Sesvete 40.000,00 din.

Literatura:

1
Đurđica Cvitanović, *Majstorsko djelo graditelja Josipa Pazelta*, Radovi Instituta za povijest umjetnosti, god. I, br. 1/2, 1972, str. 33–42.

2
Anđela Horvat, *U povodu dileme o crkvi u Sesvetama*, Iz starog i novog Zagreba, V, Muzej grada Zagreba, 1974, str. 97–103.

3
Ljelja Dobronić, *Zagrebački graditelji i građevinski ceh u XVIII. stoljeću*, Iz starog i novog Zagreba, Muzej grada Zagreba, 1974, str. 51–71.

4
Ivy Lentić-Kugli, *O djelatnosti zidarskog majstora Joannesa Eythera krajem 18. st. u Zagrebu*, Peristil, god. XXII, br. 22, str. 111–124.

5
Đurđica Cvitanović, *Zagrebački graditelji grade u Marija Gorici*, Iz starog i novog Zagreba, VI, 1984, str. 126–142.

Summary

Đurđica Cvitanović

The Parish Church of All Saints and Prior Court in Sesvete

Sesvete, on the outskirts of Zagreb, is a medieval church locality founded on the estate of the Zagreb Chapter on the crossroads of very old roads which in the baroque period became the junction of the most important roads leading to Slavonija and Varaždin, as well as central Europe. Even today, these intensively used roads are the reason for the development of this town in close vicinity of Zagreb.

The identity of the settlement depends upon its historical buildings, the parish church and the former capitular court of the prior of the Zagreb cathedral. It is mentioned in 1334, but the old Gothic church has been replaced by a very rare example of a central type building in Croatia with an ellipsoidal ground-plan. Its facade is also counted among only a few churches that have two belltowers.

An executory town plan of Sesvete has taken into consideration the study of the Department of History of Art and in the center of the town it gave prominence to cultural monuments. The District also participated in the restoration of the church and supported the research of wall paintings in its interior, and it turned the capitular court into a place of culture.

The church of All Saints was built 1766–1773 under the patronage of the Zagreb Chapter, so that the one most meritorious for the furnishing of the church was a canon Franjo Popović. Also for the building of the court which had replaced a wooden castle. The court is counted among monumental examples of housing facilities for church prelates and parish priests. It was built for the official and managerial premises of the estate, with prelate's apartment upstairs. The facade, done in a classicist style, was extended by adding baroque portals on both sides. It was completed in 1784, which is the year carved in the keystone of the classicist frame of the main entrance. It is assumed that it was built by the leading Zagreb architect of that time Ivan Eyther, who had also designed and built the greatest public buildings in Zagreb, the hospital with the chapel on Harmica and the school in Opatička ulica in Upper town (present-day Museum of the city of Zagreb).